

فرهنگ کار جمعی در آموزه‌های دینی

دین اسلام، همواره به صورت جدی نسبت به موضوع کار اهمیت داده و بدان به عنوان یک امر مقدس و ارزشی، تشویق کرده و نسبت به بیکاری نیز هشدار داده است و آن را به عنوان یک امر مذموم و بیماری خطرناک در جامعه معرفی کرده است.

خبرگزاری رسا - دین اسلام، همواره به صورت جدی نسبت به موضوع کار اهمیت داده و بدان به عنوان یک امر مقدس و ارزشی، تشویق کرده و نسبت به بیکاری نیز هشدار داده است و آن را به عنوان یک امر مذموم و بیماری خطرناک در جامعه معرفی کرده است.

دین اسلام، همواره به صورت جدی نسبت به موضوع کار اهمیت داده و بدان به عنوان یک امر مقدس و ارزشی، تشویق کرده و نسبت به بیکاری نیز هشدار داده است و آن را به عنوان یک امر مذموم و بیماری خطرناک در جامعه معرفی کرده است.

به طوری که خدای متعال، شرط رسیدن به حیات و زندگی طیب و سالم را انجام کار شایسته می‌داند؛ «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ وَحَيٰوةً طَيِّبَةً؛ هر کس - از مرد یا زن - کار شایسته کند و مؤمن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای، حیات حقیقی بخشیم.» [1]

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در مورد اهمیت کار و تلاش در راه تأمین زندگی، بیان فرموده است: «الكَادُ لِعِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ فردی که برای اداره زندگی و معیشت زندگی خود تلاش کند، همچون کسی است که در راه خدا جهاد می‌کند.» [2]
امام جعفر صادق علیه‌السلام، نیز در مورد ارزش کار فرمودند: «آن‌کس که برای تأمین معاش عائله خود فعالیت می‌کند و در پی روزی می‌رود، اجر و ثوابش، از مجاهد راه خدا بزرگتر است.» [3]

البته کار به دو قسم فردی و جمعی تقسیم می‌شود که هر کدام مزیت‌هایی به دنبال خود دارند.
بدیهی است که بشر اولیه در ابتدا، با کار فردی آشنا شد؛ به طوری که برای برطرف کردن نیازهای خود به طور مستقیم دست به کار می‌شد تا بر مشکلات پیش روی خود غلبه کند. اما انسان‌های اولیه بعد از اینکه با مشکلاتی فراتر از حد و توان خود روبه رو شدند و دریافتند که در برطرف کردن نیازهای خود به همکاری دیگران نیز نیازمندند، این احساس نیاز اولین جرقه‌ای بود برای گرایش به کار جمعی و از آنجا به تدریج به کار جمعی و گروهی روی آوردند.

بر اساس آموزه‌های دینی و اسلامی، خدای متعال همچنین بر فعالیت‌ها و تلاش‌های گروهی و جمعی برای رسیدن به نتیجه مطلوب و بهتر، تأکید زیادی داشته و فعالیت‌های جمعی را در موارد مختلف، چه در مسائل اقتصادی و مالی و چه در مسائل معنوی و علمی مورد تأکید قرار داده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

تعاون و همیاری جمعی و گروهی برای اصلاح اجتماع

یکی از عرصه‌هایی که خدای متعال بر فعالیت جمعی همواره تأکید داشته است، عرصه امر به معروف و نهی از منکر برای اصلاح جامعه و تغییر روند نادرست آن به سمت خوبی‌ها و شایستگی‌ها است؛ زیرا که در این عرصه، فعالیت‌های فردی کمتر می‌تواند نتیجه بخش باشد؛ بلکه اگر گروهی و جمعی و با برنامه منسجم و متحد به صورت هماهنگ باشد، به طور قطع و یقین تأثیر گذاری بیشتری خواهد داشت. «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُقْلِحُونَ؛ باید از میان شما گروهی دعوت به نیکی و خوبی، و امر به معروف و نهی از منکر کنند! و آنها همان رستگارانند.» [4]

تعاون و همکاری گروهی در برقراری وحدت و انسجام ملی

اتحاد و انسجام در بین ملل مختلف، یک امر عقلانی و مورد توجه همه جهانیان است که البته دین اسلام نیز بر آن تأکید داشته و توصیه‌های زیادی را بیان نموده است و حتی در همه ادیان توحیدی نیز نسبت به وحدت و اتحاد و پرهیز از تفرقه تأکید شده است؛ به طوری که پیام مشترک در میان همه ادیان نیز دعوت به وحدت و یکپارچگی است. «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَىٰ وَ عِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ؛ از (احکام) دین آنچه را به نوح سفارش کرد، برای شما (نیز) مقرر داشت و آنچه به سوی تو وحی کردیم و آنچه ابراهیم و موسی و عیسی را بدان سفارش نمودیم آن بود که دین را به پا دارید و در آن دچار تفرقه نشوید.» [5]

اما این امر، در صورتی تحقق پیدا می‌کند که همه ملل و گروه‌ها با اراده جمعی بخواهند. قرآن کریم نیز به همین موضع تصریح می‌کند و همگان را به این امر دعوت می‌کند. «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوًا وَ كُنْتُمْ عَلَىٰ شِقَا حَقِرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ؛ و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید؛ آن‌گاه که دشمنان یکدیگر بودید، پس میان دل‌های شما الفت انداخت، تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید. این گونه، خداوند نشانه‌های خود را برای شما روشن

می‌کند، باشد که شما راه یابید.» [6]

همکاری در گروهی دعا کردن

در مورد اهمیت و ارزش فعالیت و همکاری جمعی، حتی می‌توان به مسأله دعا نیز اشاره کرد؛ زیرا که در احادیث و روایات به دعای جمعی و گروهی زیاد توجه شده و این شیوه را برای اجابت مناسب‌تر دانسته‌اند و آمده است که این گونه دعا کردن به اجابت مطلوب‌تر است. پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «إِذَا دَعَا أَحَدٌ فَلْيَعْمُ فَإِنَّهُ أَوْجِبَ لِلدُّعَاءِ وَمَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا مِنْ إِخْوَانِهِ قَبْلَ أَنْ يَدْعُو لِنَفْسِهِ اسْتَجِيبَ لَهُ فِيهِمْ وَ فِي نَفْسِهِ؛ هرگاه یک نفر دعا می‌کند خوب است برای همه دعا کند، چرا که این دعا به اجابت نزدیک‌تر است.» [7]

امام جعفر صادق علیه‌السلام نیز در این باره فرموده است: «مَا اجْتَمَعَ أَرْبَعَةٌ رَهْطٍ قَطَّ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ فَدَعَوْا اللَّهَ إِلَّا تَفَرَّقُوا عَنْ إِجَابَةِ؛ هیچ گاه چهار نفر با هم جمع نشدند و برای مطلبی به درگاه خداوند دعا نکردند، مگر اینکه با اجابت آن دعا از هم پراکنده شدند.» [8]

هدایت مردم با کار تیمی و گروهی

یکی دیگر از میدان‌های مهم و تاثیر گذار کار گروهی، عرصه هدایت و راهنمایی مردم است. گر چه هدایت و روشن‌گری وظیفه همه انسان‌ها به شمار می‌آید، ولی عالی‌ترین نوع آن به وسیله پیامبران الهی و امامان معصوم علیهم‌السلام صورت می‌گیرد که در برخی موارد، با اراده خداوند به کمک یکدیگر می‌آمدند تا توفیق هدایت کردن مردم برایشان بیشتر فراهم شود.

«إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ؛ آن گاه که دو تن را به سوی آنان فرستادیم، پس آن دو را تکذیب کردند و با فرستاده سوئی تقویت‌شان کردیم. پس گفتند: ما به سوی شما فرستاده شده‌ایم.» [9]

همان‌طور که از ظاهر این آیه به دست می‌آید، حضور جمعی و گروهی آنان از سوی خدای متعال، در میان مردم امری لازم و ضروری دانسته شده است. همچنین بر اساس «فعززنا بثالث» کثرت افراد لایق، سبب عزت است. اما به این خاطر که خدای متعال در قرآن کریم، در این خصوص، جزئیات بیشتری را بیان نکرده است، نمی‌توان از نحوه و شیوه هماهنگی و کار پیامبران اطلاعات بیشتری کسب کرد و یا تحلیلی درست ارائه نمود. ولی به هر حال، می‌توان گفت که کار گروهی خوبی توسط ایشان صورت گرفته است.

یادگیری و آموزش دین به صورت گروهی

آموزش و یادگیری در همه موارد امری مطلوب و مورد پسند است. به همین منظور قرآن کریم همواره به تشکیل گروه‌های آموزشی و هسته‌های یادگیری در امر دین و پرورش معلمان و مبلغان دینی توصیه می‌کند. «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ؛ و شایسته نیست مؤمنان همگی (برای جهاد) کوچ کنند. پس چرا از هر فرقه‌ای از آنان دسته‌ای کوچ نمی‌کنند تا (دسته‌ای بمانند و) در دین آگاهی پیدا کنند و قوم خود را وقتی به سوی آنان بازگشتند بیم دهند باشد که آنان (از کیفر الهی) بترسند.» [10]

تعاون و همکاری‌های جمعی و گروهی در مسائل اقتصادی، مالی و تولیدی

از آنجایی که دین اسلام به همه نیازهای انسان توجه نموده، به حوزه اقتصادی و مالی نیز عنایت ویژه‌ای داشته و خواسته که سرمایه‌های مردم به صورت پراکنده و جداگانه به هدر رود و یا کمتر مورد استفاده قرار گیرد؛ لذا به قوانین و ضوابطی در باب اقتصاد و تجارت و سایر مشاغل تولیدی و خدماتی اشاره کرده که باعث تشکیل هسته‌ها و گروه‌های سرمایه‌گذاری و تاسیس تشکلهای گروهی و جمعی در موضوع اقتصاد و تولید شود.

معاملاتی همچون مشارکت، مضاربه، مزارعه، معاملات مشاعی و تعداد زیادی از معاملات دیگر در فقه و احکام شرعی به خصوص در ابواب اقتصادی فقه‌گویی اهمیت کارهای مشارکتی و گروهی در جذب سرمایه‌ها و همچنین نیروی انسانی است که می‌تواند مشوق خوبی برای جامعه در ترویج فرهنگ کار جمعی باشد.

آثار مثبت و ارزنده کار گروهی و جمعی

فعالیت و تلاش‌های گروهی و جمعی به خاطر در کنار هم قرار گرفتن افکار، انرژی‌ها و توانمندی‌ها، بالطبع موجب به وجود آمدن آثار، برکات و پیامدهای مثبت و مفید خواهد بود که از باب رعایت اختصار در این نوشتار، تنها به فهرست برخی از عناوین آنها اشاره می‌کنیم.

فعالیت و تلاش‌های گروهی می‌تواند تولید فکر بیشتر و تقویت اندیشه و افکار گوناگون را در پی داشته باشد و همچنین موجب همدلی و همراهی بیشتر و تقویت انگیزه نیز می‌شود و در نتیجه به افزایش در کمیت و کیفیت می‌انجامد.

گرچه تشکیل و ایجاد گروه‌ها و هسته‌های همفکر و همکار باعث افزایش همت و تلاش و اراده برای انجام کارها و فعالیت‌های بزرگ‌تر می‌شود و به علاوه این حرکت‌های جمعی و گروهی در لایه لای خود نیروهای متخصص بهتری را نیز تربیت خواهد کرد و افراد تربیت شده و حاضر در این گروه‌ها، با تجربه فایده‌رسانی به دیگران، در خود احساس اعتماد به نفس بیشتری خواهند کرد؛ بدین صورت که فرد تنها به خودش متعلق نیست، بلکه می‌تواند با مشارکت در امور به دیگران هم تعلق داشته باشد.

پایه و ستون‌های اساسی کار جمعی

البته بدیهی است که تلاش و فعالیت گروهی و جمعی در صورتی تحقق پیدا خواهد کرد که پایه‌ها و ارکان آن مستقر شده باشد و پایه‌های این کار ارزنده می‌تواند شامل امور زیر باشد.

اولین پایه و ستونی که فعالیت گروهی را مقاوم می‌کند و موجب رشد و توسعه آن خواهد شد، توجه به همکاری (تعاون) و تقسیم کار است و دومین پایه آن عبارت از هماهنگی و نظم و انضباط در کار به شمار می‌آید و پایه سومش امر پسندیده همفکری و مشورت می‌باشد. جالب اینجاست که مستندات هر سه مورد را می‌توان به روشنی، در آموزه‌های دینی پیدا کرد.

1. تعاون و همکاری: «...وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَىٰ وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ؛ و در نیکوکاری و پرهیزگاری با یکدیگر همکاری کنید و در گناه و تعدی دستیار هم نشوید و از تقوای الهی داشته باشید که خدا سخت کیفر است.» [11]
2. نظم و انضباط: در وصیت امام علی علیه‌السلام به امام حسن و حسین علیهما‌السلام فرمود: «أَوْصِيكُمْ وَ جَمِيعَ وَلَدِي وَ أَهْلِي وَ مَنْ

بَلَعَهُ كِتَابِي بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظُمُ أَمْرُكُمْ؛ شما را و تمام فرزندان و خاندانم را و کسانی را که این وصیت به آنها می‌رسد، به ترس از خدا و نظم در امور زندگی سفارش می‌کنم.» [12]

3. مشورت: «...وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ؛ و کارهایشان به صورت مشورت در میان آنهاست و از آنچه به آنها روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.» [13]

نکته پایانی

از طرفی همواره شیطان مخالف تشکیل گروه‌های همفکر است؛ پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرمود: «يَذُ اللَّهُ مَعَ الْجَمَاعَةِ وَ الشَّيْطَانُ مَعَ مَنْ خَالَفَ الْجَمَاعَةَ يَرْكُضُ؛ دست خدا همراه با جماعت است و شیطان همراه فردی که با جماعت (جامعه مسلمان) ناسازگاری کند می‌رود.» [14]

در جایی دیگر امیر مومنان علی علیه‌السلام فرموده است: «فَإِنَّ يَذُ اللَّهُ عَلَى الْجَمَاعَةِ وَ إِيَّاكُمْ وَ الْفِرْقَةَ فَإِنَّ الشَّادُ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ، كَمَا أَنَّ الشَّادُ مِنَ الْعَتَمِ لِلذُّبِ؛ دست خدا (یاری خدا) بر سر جماعت است، لذا از تفرقه بپرهیزید؛ زیرا شخص تکرو، شکار شیطان است همان‌گونه که گوسفند تکرو، طعمه گرگ است.» [15] امید است تا با همکاری و همیاری هم، فرهنگ کار جمعی در جامعه ما نهادینه شود.

منبع:

- [1]. سوره نحل، آیه 16
 - [2]. عذّة الداعی، ص 72
 - [3]. تحف العقول، ص 445
 - [4]. سوره آل عمران، آیه 3
 - [5]. سوره شوری، آیه 42
 - [6]. سوره آل عمران، آیه 3
 - [7]. بحارالانوار، ج 93، ص 313، ح 17
 - [8]. اصول کافی، ج 2، ص 487
 - [9]. سوره یس، آیه 14
 - [10]. سوره توبه، آیه 122
 - [11]. سوره مائده، آیه 2
 - [12]. نهج البلاغه، نامه‌ی 47
 - [13]. سوره شوری، آیه 38
 - [14]. کنزالعمال، ص 1031
 - [15]. شرح نهج البلاغه، ج 8، ص 112
- عقیل مصطفوی مجد